

ÚLOHA UNESCO PŘI PROVÁDĚNÍ HAAGSKÉ ÚMLUVY Z ROKU 1954 NA OCHRANU KULTURNÍCH STATKŮ ZA OZBROJENÉHO KONFLIKTU A JEJICH DVOU PROTOKOLŮ Z ROKU 1954 A 1999¹

JAN HLADÍK

Následující příspěvek je věnován úloze UNESCO při provádění Haagské úmluvy z roku 1954 na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu (dále jen Haagské úmluvy) a jejich dvou Protokolů z roku 1954 a 1999.

V úvodu bych podotkl, že termín „UNESCO“ používám ve smyslu Sekretariátu UNESCO, a nikoliv ve smyslu Generální konference či Výkonné rady. Kromě funkce depozitáře² spočívá hlavní úloha Sekretariátu v poskytování technické pomoci Vysokým smluvním stranám Haagské úmluvy a Protokolu z roku 1954, jakož i smluvním stranám Druhého protokolu.

Hlavní úloha, Sekretariátu UNESCO při provádění Úmluvy, je založena na čl. 23 Úmluvy – Pomoc UNESCO,³ který dává smluvním stranám Haagské úmluvy možnost požádat UNESCO o technickou pomoc při organizování ochrany jejich kulturních

¹ JUDr. Jan Hladík, Programový specialista, oddělení kulturních muzeí a objektů, Odbor kulturních objektů a nemateriálního kulturního dědictví, UNESCO, Paříž. Aktuální příspěvek je založen na řadě autorových předchozích příspěvků týkajících se různých aspektů provádění Haagské úmluvy a jejich dvou Protokolů. Autor si přeje poděkovat svému kolegovi JUDr. Christianu Choděrovi, v současné době stážistovi v oddělení kulturních muzeí a objektů, Odbor kulturních objektů a nemateriálního kulturního dědictví, UNESCO, Paříž, za veškerou jeho pomoc při vyhotovení tohoto příspěvku.

² Například úloha depozitáře (Generální ředitelky UNESCO) dle Haagské úmluvy z roku 1954: čl. 31 odst. 2., čl. 32, čl. 33 odst. 3., čl. 35, čl. 37 odst. 2., čl. 38, čl. 39 odst. 1.–4. a 6. a čl. 40; úlohy Generální ředitelky UNESCO dle Protokolu k Haagské úmluvě z roku 1954: čl. (III) 7. písm. b), čl. (III) 8, čl. (III) 10 písm. c), čl. (III) 12, čl. (III) 13 písm. b), čl. (III) 14 a čl. (III) 15 písm. b), d) a e); úlohy Generální ředitelky dle Druhého protokolu z roku 1999: čl. 41 odst. 2, čl. 42 odst. 2, čl. 45 odst. 2., čl. 46 a čl. 47.

³ Viz Článek 23 Haagské úmluvy: Pomoc UNESCO „(1) Vysoké smluvní strany mohou požádat Organizaci spojených národů pro výchovu, vědu a osvětu o technickou pomoc při organizování ochrany jejich kulturních statků nebo v souvislosti s kterýmkoli jiným problémem vyplývajícím z provádění této Úmluvy a jejího Prováděcího řádu. Organizace poskytuje tuto pomoc v mezích svého programu a svých možností. (2) Organizace jest oprávněna podávat o tom z vlastního podnětu návrhy Vysokým smluvním stranám.“ Ustanovení tohoto článku bylo s určitými změnami přejato do článku 33 Druhého protokolu. Článek 33 Druhého protokolu, Pomoc UNESCO: „1. Jakákoliv strana může UNESCO požádat o technickou pomoc při organizování ochrany svých kulturních statků, například při přípravných pracích na zabezpečení kulturních statků, při preventivních a organizačních opatřeních pro nouzové situace a při sestavování národních inventářů kulturních statků, nebo v souvislosti s jakýmkoli jiným problémem plynoucím z uplatňování tohoto Protokolu. UNESCO poskytne takovou pomoc v mezích daných svým programem a svými zdroji. 2. Strany se vyzývají poskytovat technickou pomoc na bilaterální či multilaterální úrovni. 3. UNESCO je oprávněno činit z vlastní iniciativy stranám návrhy v těchto záležitostech.“

statků nebo v souvislosti s jiným problémem vyplývajícím z provádění této Úmluvy a jejího Prováděcího řádu. Tato pomoc je poskytována v mezích programu a možností Sekretariátu.

Druhý odstavec tohoto článku dává Sekretariátu možnost, aby z vlastního podnětu o tom podával návrhy smluvním stranám. Takováto pomoc může mít různou podobu – od posláni expertů do dané smluvní strany za účelem navržení opatření na zlepšení ochrany kulturních statků přes pomoc při vypracování inventářů movitých a nemovitých kulturních statků až po poskytování expertní rady či informace, jak se provádí dané ustanovení Úmluvy jinou smluvní stranou.⁴ Technická pomoc, se ale netýká poskytování „oficiálního“ výkladu Úmluvy. Výsadu vykládat Úmluvu mají smluvní strany či případně Mezinárodní soudní dvůr a to pouze v případě, že by byl požádán o výklad Úmluvy v konkrétním sporu.⁵

Článek 23 byl uplatněn při několika příležitostech, zejména při konfliktu na Blízkém Východě, v irácko-iránské válce, ve válce v Perském zálivu a při konfliktu v bývalé Jugoslávii.⁶

Sekretariát má rovněž možnost předložit svoji pomoc v případě konfliktu rázu nikoliv mezinárodního (článek 19.3).⁷ Taková pomoc nemá účinek na právní postavení stran konfliktu (článek 19.4), což je nepostradatelná podmínka úspěšného zapojení UNESCO. Tento článek byl například využit Sekretariátem v roce 1968 v průběhu občanské války v Nigérii.⁸

Poskytování technické pomoci, je úzce spjato s šířením Úmluvy a jejich dvou Protokolů. Začnu tím, že ocituji slavné prohlášení anglického filozofa Francise Bacona: „Knowledge itself is power.“ Toto staré rčení je více než pravdivé v kontextu uskutečňování mezinárodně-právních ustanovení na ochranu kulturních statků, a to jak v době míru, tak v době válečného konfliktu.

Činnosti Sekretariátu, pro šíření Úmluvy a jejich dvou Protokolů, jsou organizovány v souladu s charakterem posluchačů, které chceme oslovit. V zásadě existují dvě kategorie posluchačů – široká veřejnost, a tak zvané cílové skupiny – jinými slovy,

⁴ Pro podrobnější vysvětlení různých podob technické pomoci Sekretariátu, viz Jiří Toman, *The Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (Commentary on the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and its Protocol, signed on the 14 May 1954 in the Hague, and on other instruments of international law concerning such protection)*, Dartmouth and UNESCO, 1996, str. 261

⁵ Srov. Statut Mezinárodního soudního dvora, Článek 38, odst. 1., písm. (a) 1. Dvůr, jehož úkolem je rozhodovat podle mezinárodního práva spory, které jsou mu předloženy, aplikuje a) mezinárodní úmluvy, at obecné či partikulární, stanovící pravidla výslovně uznaná státy ve sporu; a je k dispozici na <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>> str. 53. Webová stránka byla navštívena dne 20. října 2009.

⁶ Pro podrobnější příklady, srov. Jiří Toman, *The Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (Commentary on the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and its Protocol, signed on the 14 May 1954 in the Hague, and on other instruments of international law concerning such protection)*, Dartmouth and UNESCO, 1996, str. 264–267.

⁷ Viz Haagská úmluva z roku 1954, čl. 19, odst. 3, Konflikty rázu nikoliv mezinárodního (3) Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a osvětu může stranám v konfliktu nabídnout své služby.

⁸ Srov. Jiří Toman, *The Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (Commentary on the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and its Protocol, signed on the 14 May 1954 in the Hague, and on other instruments of international law concerning such protection)*, Dartmouth and UNESCO, 1996, str. 218.

skupiny složené ze zástupců určitých profesí nebo osob, které mají na starost určitou oblast činnosti. Jako příklad druhé kategorie posluchačů uvádím: příslušníky ozbrojených sil, státní úředníky či specialisty v oblasti ochrany kulturního dědictví. Na závěr k této otázce bych zmínil, že část našeho úsilí je zaměřena na akademickou oblast.

Šíření informací, které jsou určené široké veřejnosti, především spočívá v předání informací o tom, jaké jsou základní cíle těchto dohod nebo obecný přehled o činnosti Sekretariátu v určité oblasti. Takové informace jsou šířeny především prostřednictvím sdělovacích prostředků, publikacemi a pomocí našich webových stránek na <http://www.unesco.org/en/armedconflict>. Webové stránky rovněž poskytují aktualizovanou verzi seznamu smluvních stran. Sekretariát rovněž připravil v angličtině, francouzštině a španělštině souborný materiál ohledně těchto smluvních dokumentů, který poskytuje informace o jejich ustanoveních, vztahu těchto smluvních dokumentů k dalším úmluvám mezinárodního humanitárního práva a nejdůležitějších rozsudcích Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, které se týkají kulturních statků. Soubor se rovněž zmiňuje o ochraně kulturních statků v mezinárodním obyčejovém právu a obsahuje základní bibliografii ohledně Haagské úmluvy a obou jejích Protokolů.

Dovolu mi, abych nyní pohovořil o několika konkrétních příkladech, které jsou zaměřené na odbornou veřejnost. Začnu detailním komentářem k Haagské úmluvě a jejímu Protokolu z roku 1954, který byl opublikován v roce 1994 ve francouzštině, v roce 1996 v angličtině, v roce 2004 ve španělštině a v roce 2005 v ruštině. Tento komentář byl vypracován světoznámým expertem českého původu profesorem Tomanem. Profesor Toman v současné době připravuje anglickou verzi podrobného komentáře k Druhému protokolu, který by měl být opublikován do konce roku 2009.

Rád bych se rovněž zmínil o čtyřech dalších příkladech publikační činnosti UNESCO:

(i) publikování pravidelných zpráv o uskutečňování Haagské úmluvy,⁹ (ii) vydání odborné studie o vnitrostátním provádění trestněprávních ustanovení čtvrté hlavy Druhého protokolu (iii) informace ohledně uskutečňování vojenských aspektů Druhého protokolu a (iv) opublikování některých příspěvků přednesených na sympoziu k padesátiletému výročí Haagské úmluvy (sídlo UNESCO, 14. května 2004), v č. 228 časopisu *Museum International* (prosinec 2005).¹⁰

Nyní bych se chtěl v krátkosti zmínit o studii o vnitrostátním provádění čtvrté hlavy Druhého protokolu, jakož i o informaci ohledně uskutečňování vojenských aspektů Druhého protokolu.

⁹ Poslední pravidelná zpráva o uskutečňování Haagské úmluvy a jejích dvou Protokolů za období 1995–2004 (dokument UNESCO CLT-2005/WS/6) byla vydána v roce 2005. Příští pravidelná zpráva se připravuje. Česká republika předložila Sekretariátu UNESCO zprávu o uskutečňování Haagské úmluvy a obou Protokolů do této zprávy. Pro více informací o systému zpráv ohledně uskutečňování Haagské úmluvy, srov. Jan Hladík, Reporting system under the 1954 Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, *International Review of the Red Cross*, n° 840, vol. 82 (December 2000), str. 1001–1016.

¹⁰ Mezi přednesené příspěvky patří všeobecné zhodnocení právní ochrany kulturních statků za ozbrojeného konfliktu od profesora Tomana; ochrana takovýchto statků v jurisdikci Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii od profesora Merona či místo takovéto ochrany v rámci mezinárodního humanitárního práva od profesora Kalshovena.

Studie o vnitrostátním provádění čtvrté hlavy se skládá ze tří částí: První část představuje příslušná ustanovení čtvrté hlavy a srovnává je s jinými trestněprávními ustanoveními mezinárodního humanitárního práva obsaženými ve čtyřech Ženevských úmlouvách z roku 1949, prvního Dodatkového protokolu z roku 1977 a Římského statutu Mezinárodního trestního soudu z roku 1998. Druhá část obsahuje dvanáct příkladů jednotlivých států, šesti států „common law“ (Austrálie, Indie, Kanada, Nigérie, Spojené státy americké a Velká Británie) a šest států „civil law“ (Argentina, Francie, Japonsko, Nizozemí, Ruská Federace a Švýcarsko). Třetí část obsahuje shrnutí doporučení.

Informace ohledně uskutečňování vojenských aspektů Druhého protokolu je rozdělena do čtyř částí: předmluva, samotná informace, seznam příkladů z předchozích ozbrojených konfliktů a pravidla pro vojáky. Pro odbornou přípravu důstojníků bude zřejmě vhodnější samotná informace a seznam příkladů, zatímco pravidla pro vojáky mohou být vhodnější pro výcvik řadových příslušníků ozbrojených sil. Samozřejmě je na každé ozbrojené síle, aby si tyto informace upravila v souladu se svými vojenskými tradicemi, vojenskou doktrínou, a rovněž i šířením ustanovení mezinárodního humanitárního práva.

V závěrečné části ohledně šíření ustanovení Haagské úmluvy bych rád zmínil jednu konkrétní aktivitu Sekretariátu v Kosovu. Jako reakci na ničení kulturních statků v Kosovu Sekretariát připravil, ve spolupráci s Mezinárodním výborem Červeného kříže, jednostránkový letáček, který se týká základních zásad šetření kulturních statků, a to v albánštině, angličtině a srbštině, založených na ustanovení článku 4 Haagské úmluvy. Tento letáček byl široce distribuován v dané oblasti, za účelem zvýšení nezbytně nutného povědomí k ochraně kulturních statků všech etnických skupin.

THE ROLE OF UNESCO IN IMPLEMENTING THE HAGUE CONVENTION
FOR THE PROTECTION OF CULTURAL PROPERTY
IN THE EVENT OF ARMED CONFLICT (1954)
AND ITS TWO ADDITIONAL PROTOCOLS (1954, 1999)

Summary

This article deals with the role of UNESCO while implementing 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and its two 1954 and 1999 Protocols. It focuses on the provision of technical assistance by the Secretariat of UNESCO and consequently the promotion of provisions of the Convention and its Protocols.

Key words: 1954 Hague Convention and its two 1954 and 1999 Protocols, Secretariat of UNESCO, Technical assistance, Promotion, Target groups